

.....

งานข่าวในยุคดิจิทัล

: นักข่าวและการทำข่าวในศตวรรษที่ 21

DIGITAL JOURNALISM
: JOURNALISTS AND NEWS MAKING PROCESS
IN 21ST CENTURY

.....

สุนันทา แยมทัพ
คณะกรรมการสื่อสารมวลชน
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

คำนำ

ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในยุคดิจิทัลปัจจุบันส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลง “ภูมิทัศน์สื่อ” แบบพลิกผัน การเปลี่ยนแปลงนี้นับรวมไปถึงคุณลักษณะพิเศษของสื่อออนไลน์ที่มีข้อมูลมากขึ้นจนล้นเกิน กลายเป็นโลกที่หน่วยงาน องค์กรหรือตัวบุคคลที่เข้าถึงสื่อออนไลน์สามารถโพสต์ให้ข้อมูลข่าวสารหรือสร้างเนื้อหาด้วยตัวเองได้ทันทีโดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพิงสื่อกระแสหลักเพียงทางเดียวอีกต่อไป วิธีเช่นนี้หลายครั้งนำมาซึ่งปัญหาอื่น เช่น ความน่าเชื่อถือของข้อมูลบนโลกออนไลน์ เกิดปัญหาข่าวลวง (Fake news) จนกลายเป็นวิกฤตสันคลอนศรัทธาความเชื่อมั่นของผู้บริโภคข่าว ไปจนถึงหลักการวิชาชีพด้านงานข่าวด้วย

ภายใต้บริบทสถานการณ์เช่นนี้นำไปสู่คำถามที่ว่าการทำงานข่าว องค์กรสื่อข่าว และนักข่าวจำเป็นต้องปรับตัวอย่างไร

หนังสือเล่มนี้มุ่งชี้ชวนให้เห็นปัญหา และเสนอแนวทางความรู้ หลักการวิชาชีพ เทคนิควิธีและการบริหารจัดการข่าวในยุคสื่อดิจิทัลให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อสาธารณะ

เนื้อหาหลักของหนังสือเล่มนี้ร้อยเรียงมาจากประสบการณ์ตรงจากต่างประเทศ ซึ่งได้ปรับตัวไปก่อนประเทศไทยนับตั้งแต่ทศวรรษ 2000 เป็นต้นมาในบริบทของภูมิทัศน์สื่อใหม่ส่งผลต่อแวดวงการทำงานข่าวทั่วโลกอย่างกว้างขวาง

นอกจากนี้ หนังสือยังนำประสบการณ์ต่างประเทศสะท้อนกระบวนการปรับตัวในการทำข่าวให้ทันสถานการณ์ยุคดิจิทัล นับตั้งแต่การทำความเข้าใจคุณลักษณะของข่าว การพิจารณาคุณค่าข่าว กระบวนการค้นหาและตรวจสอบข้อมูล รวมถึงลักษณะข้อมูลจากข่าวปลอมทั้งหลายที่แพร่สะพัดในโลกออนไลน์

เทคนิควิธีการทำข้าวให้เท่าทันสถานการณ์ การเขียนและการนำเสนอข่าว-สารคดี
ในหลากหลายแพลตฟอร์มแห่งยุคดิจิทัล รวมถึงการทำข่าวสืบสวนสอบสวนที่ต้อง
ใช้ทักษะองค์ประกอบและเทคโนโลยีเครื่องมือใหม่อย่างมีประสิทธิภาพ

ประสบการณ์เหล่านี้ผู้เขียนหวังว่าจะช่วยให้การทำงานของคนข่าว
มืออาชีพ นักข่าวมือใหม่รวมถึงนักข่าวฝึกหัดในประเทศไทยสามารถทำความเข้าใจ
โลกใบใหม่ได้อย่างเท่าทันและสามารถนำมาปรับใช้ในการปฏิบัติงานได้ไม่มากก็น้อย

สุนันทา แยมทัฬ

สารบัญ

คำนิยาม	I
คำนำ	II
กิตติกรรมประกาศ	IV
สารบัญ	VI
สารบัญรูปภาพ	VII
สารบัญตาราง	VIII
บทนำ	1
บทที่ 1 สื่อดิจิทัลกับการเปลี่ยนแปลง “ภูมิทัศน์สื่อ” ศตวรรษที่ 21	11
บทที่ 2 ข่าวดิจิทัลและคุณค่าข่าวในยุคสื่อดิจิทัล	37
บทที่ 3 กระบวนการค้นหา รวบรวม และตรวจสอบข้อมูล ในงานวารสารศาสตร์สื่อดิจิทัล	69
บทที่ 4 การเขียนข่าวในยุคสื่อดิจิทัล	103
บทที่ 5 การนำเสนอวิดีโอข่าวและสารคดีเชิงข่าว ในสื่อดิจิทัล	127
บทที่ 6 การทำข่าวสืบสวนสอบสวน	147
บทที่ 7 นักข่าว งานวารสารศาสตร์กับความเข้าใจโลกใบใหม่	191
บทสรุป	209
บรรณานุกรม	217

สารบัญภาพ

ภาพที่ 1.1	แสดง 4 ยุคพัฒนาการเทคโนโลยีดิจิทัล หลังคริสต์ทศวรรษ 1990 จนถึงปัจจุบัน (2021)	17
ภาพที่ 3.1	แสดง distributed journalism	76
ภาพที่ 3.2	การทำ word cloud แสดง 50 คำหลักของบทความตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ New York Times	85
ภาพที่ 3.3	แพลตฟอร์มทวีตเตอร์ใช้เครื่องหมายอัศเจรีย์ขึ้นข้อความเตือนแจ้งว่า “คำกล่าวอ้างข้างต้นยังเป็นที่ถกเถียง” หรือ “สื่อหลายสำนักรายงานประเด็นนี้แตกต่างกันไป” กำกับไว้ให้ผู้ใช้อัฒมดระวัง	86
ภาพที่ 4.1	การเปรียบเทียบกระบวนการผลิตข่าวในอดีต กับยุคใหม่	108
ภาพที่ 4.2	แสดงการเขียนข่าวแบบ “รูปเพชร” โดย Paul Bradshaw	109
ภาพที่ 4.3	แสดงโมเดลห้องข่าวตาม ข้อเสนอของ Paul Bradshaw	117
ภาพที่ 4.4	การทำงานของห้องข่าวในระยะที่สอง Open Draft liveblogging	121
ภาพที่ 5.1	แสดงโครงสร้างการเขียนข่าวและสารคดีเชิงข่าวด้วยคลิปีวิดีโอ 3 องค์หลัก	141

สารบัญตาราง

ตารางที่ 2.1	แสดง 12 องค์ประกอบสำคัญในการพิจารณาปัจจัยเชิงข่าว ที่เสนอโดย Johan Galtung and Mari Ruge	44
ตารางที่ 2.2	แสดง 3 กลุ่มองค์ประกอบในการพิจารณาคุณค่าข่าวของ Bell	55
ตารางที่ 2.3	เกณฑ์การพิจารณาคุณค่าข่าว 15 ประการจากงานศึกษา ของ Harcup and O'Neill	61
ตารางที่ 6.1	ความแตกต่างระหว่างการทำข่าวทั่วไปกับการทำข่าวสืบสวน สอบสวน	154
ตารางที่ 6.2	แนวทางการวางแผนเรื่องแหล่งข้อมูลในรูปแบบต่าง ๆ	173
ตารางที่ 6.3	กติกา 12 ข้อสำหรับนักข่าวในการสัมภาษณ์	185

สาระในเล่มมองไปที่ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในยุคดิจิทัลซึ่งส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลง “ภูมิทัศน์สื่อ” แบบพลิกผืน นำไปสู่คำถามสำคัญที่ว่า การทำข่าวและองค์กรสื่อข่าวจำเป็นต้องปรับตัวอย่างไร บุคลากรด้านงานข่าวและกระบวนการทำข่าวควรเป็นอย่างไร

เนื้อหาแบ่งเป็น 2 ส่วน *ส่วนแรก* ว่าด้วยบริบทภูมิทัศน์สื่อใหม่ในยุคดิจิทัลส่งผลอย่างไรต่อการทำงานข่าวงานวารสารศาสตร์? องค์กรสื่อข่าว คนข่าวมืออาชีพ นักข่าวมือใหม่และนักข่าวฝึกหัดควรทำความเข้าใจโลกใบใหม่นี้อย่างไร *ส่วนที่สอง* เนื้อหาว่าด้วยการปรับกระบวนการทำข่าวให้ทันกับสถานการณ์แห่งยุคดิจิทัล นับตั้งแต่การทำความเข้าใจ คุณลักษณะของข่าว การพิจารณาคุณค่าข่าว กระบวนการค้นหา และตรวจสอบข้อมูลรวมถึงข้อมูลจากข่าวปลอมทั้งหลาย ที่แพร่สะพัดในโลกออนไลน์ เทคนิควิธีการทำข่าวให้เท่าทันสถานการณ์การเขียนและการนำเสนอข่าว-สารคดี ในหลากหลายแพลตฟอร์มแห่งยุคดิจิทัล รวมถึงการทำข่าวสืบสวนสอบสวนที่ต้องใช้ทักษะองค์ประกอบและเทคโนโลยีเครื่องมือใหม่อย่างมีประสิทธิภาพ

ISBN (e-Book) : 978-616-398-709-9

CHIANG MAI
UNIVERSITY PRESS

บทนำ

ปัจจุบันในยุคศตวรรษที่ 21 เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมีความก้าวหน้าทันสมัยบนความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสามารถของเครือข่ายเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตความเร็วสูงที่ทำให้ชีวิตผู้คนยุคสมัยใหม่สามารถรับรู้เรื่องราวหลากหลายที่เกิดขึ้นทั่วโลกได้ในพริบตาผ่านอุปกรณ์เทคโนโลยีสมัยใหม่ สมาร์ทโฟน แท็บเล็ต โน้ตบุ๊ก หรืออุปกรณ์คอมพิวเตอร์ที่ใช้กันแพร่หลายในชีวิตประจำวัน

เงื่อนไขของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่ก้าวหน้าดังกล่าวส่งผลอย่างสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลง “ภูมิทัศน์สื่อ” (Media Landscape) ในยุคใหม่ ที่เรียกกันว่า ยุคดิจิทัล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องข่าว ประเด็นการทำข่าว การสื่อข่าว และการเสฟข่าวที่พบการเปลี่ยนแปลงแบบพลิกผันแตกต่างไปจากในอดีตทั้งในการทำงาน รายงานข่าวและเสฟข่าวจากสื่อดั้งเดิม สื่อนั่งสือพิมพ์ นิตยสารข่าว รายการข่าวโทรทัศน์และวิทยุที่เคยปฏิบัติกันมา

ในแง่การทำข่าว การผลิตข่าวและการเสนอข่าวในภูมิทัศน์สื่อยุคปัจจุบัน การพัฒนาระบบการสื่อสารบนโลกออนไลน์ที่มีการส่งผ่านข้อมูลในปริมาณมาก

ถึงกันได้อย่างรวดเร็วดังกล่าวส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงคุณลักษณะธรรมชาติชาว
องค์ประกอบข่าวและคุณภาพข่าว นำไปสู่การคิดประเด็นข่าวที่นำเสนอมุมมอง
ประเด็นปัญหาข้อเท็จจริงที่แตกต่างออกไป โอกาสในการเข้าถึงข้อมูลที่แตกต่าง
ไปจากรูปแบบเก่าซึ่งเคยต้องอาศัยแหล่งข้อมูลทางเอกสารและแหล่งข้อมูลจาก
การสัมภาษณ์เป็นหลัก ขณะที่โลกออนไลน์ทำให้นักข่าวสามารถเข้าถึงข้อมูลได้
หลากหลายแหล่งมากขึ้น สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านวิธีการแสวงหา
ข้อมูลเพื่อประกอบการรายงานข่าว รวมไปถึงการนำเสนอข่าวที่ทำให้นักข่าว
สามารถเผยแพร่/รายงานข่าวผ่านเครื่องมือสื่อสารบนอินเทอร์เน็ตและเทคโนโลยี
มือถือที่เชื่อมต่อโลกออนไลน์ได้มีประสิทธิภาพรวดเร็วกว่าสื่อดั้งเดิม อย่าง
หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น กลายเป็นว่าความเร็วที่นักข่าวสามารถรายงาน
ข่าวได้ทันทีจากทุกที่ทุกมุม ได้ทำให้รูปแบบการรับสาร การส่งสาร และความ
ต้องการข่าวสารของผู้บริโภคแตกต่างไปจากเดิมอีกด้วย

นอกจากความเร็วในการส่งข่าว และความต้องการเสพข่าวในยุคสมัยใหม่
ดิจิทัลแล้ว ยังพบว่าความก้าวหน้าของการออกแบบการสื่อสารแพลตฟอร์ม
(Platforms) หลากรูปแบบบนพื้นที่ออนไลน์ได้สร้างปฏิสัมพันธ์ (Interactivity)
ระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารแบบใหม่ ทำให้เกิดความร่วมมือหลากรูปแบบใน
กระบวนการค้นหาและทำข่าว นำไปสู่มุมมองและเนื้อหาข่าวที่หลากหลายมากขึ้น
(Bradshaw, 2012; 2017) หรือในแง่พื้นที่การนำเสนอข่าว สื่อออนไลน์ที่มีพื้นที่
ไม่จำกัดบนเว็บไซต์ทำให้สามารถนำเสนอเนื้อหาได้มากกว่าพื้นที่เดิมของ
หนังสือพิมพ์และนิตยสารซึ่งมีอยู่อย่างจำกัด อีกทั้งสื่อใหม่เหล่านี้ยังสามารถทำการ
เชื่อมต่อหลายมิติ (Hyperlink) ได้ไม่รู้จักจบหรือทำสื่อแบบหลากหลายสื่อ (Multimedia)
ได้พร้อมกันที่ส่งผลให้รูปแบบ/วิธีการนำเสนอข้อมูลข่าวสารมีความหลากหลาย
ตามไปด้วย

ความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ยังรวมถึงคุณลักษณะพิเศษของสื่อออนไลน์ที่มี
ข้อมูลมากขึ้นจนเกือบล้นเกิน หรือเป็นโลกของข้อมูลข่าวสารที่หน่วยงานองค์กร
ต่าง ๆ สามารถให้ข้อมูลข่าวสารได้ด้วยตัวเอง เปิดให้ผู้รับสาร/สาธารณชนสามารถ

เข้าถึงข้อมูลได้ สร้างเนื้อหาได้เอง โดยไม่ต้องพึ่งพิงข้อมูลจากสื่อกระแสหลักเพียงทางเดียวอีกต่อไป ซึ่งในบางครั้งก็นำไปสู่ปัญหาอื่นตามมา เช่น ความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูลบนโลกออนไลน์ที่เรียกกันว่า ข่าวหลอก ข่าวลวง (Fake news) กลายเป็นประเด็นสั่นคลอนความเชื่อมั่นต่อวิชาชีพนักข่าวในยุคปัจจุบันด้วยเช่นกัน

การทำงานของนักข่าวในยุคปัจจุบัน จึงจำเป็นต้องเรียนรู้ธรรมชาติและลักษณะพิเศษต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น รวมถึงตระหนักถึงพฤติกรรมในการรับข่าวสารของผู้บริโภคที่เปลี่ยนไป นักข่าวจำต้องปรับตัวทั้งในเรื่องการเขียนข่าว กระบวนการค้นหาข่าว แหล่งข่าวที่ต่างไปจากเดิม รวมไปถึง การรวบรวมและเชื่อมโยงข้อมูล ต่อยอดประเด็นข่าวที่เกิดขึ้น ทั้งในมิติการให้ข้อมูลข้อเท็จจริง การทำความเข้าใจ แหล่งข้อมูลอย่างรู้เท่าทัน การตีความอธิบายความในประเด็นที่ซับซ้อน การรายงานข่าวเชิงสืบสวน รายงานข่าวด้วยแพลตฟอร์มสื่อหลากหลายรูปแบบ เป็นต้น

หนังสือเล่มนี้จึงให้ความสนใจกับปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์สื่อดังกล่าวที่ส่งผลต่อการทำข่าว การสื่อ และการรายงานนำเสนอข่าว โดยตั้งคำถามสำคัญที่ว่า ภายใต้บริบทยุคดิจิทัลใหม่นี้ นักข่าวและกระบวนการทำข่าว/สารคดีเชิงข่าว ในศตวรรษที่ 21 ควรเป็นอย่างไร? โดยแบ่งความสนใจเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนแรก ว่าด้วยบริบทความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์สื่อที่ส่งผลต่อการทำงานของวิชาชีพนักข่าว ซึ่งนักข่าวมือใหม่และผู้ที่กำลังฝึกฝนตนเพื่อเป็นนักข่าวควรทำความเข้าใจโลกใบใหม่อย่างไร และ ส่วนที่สอง กระบวนการทำข่าวในยุคดิจิทัลควรปรับให้ทันกับสถานการณ์อย่างไร นับตั้งแต่กระบวนการแรกเริ่มในการทำความเข้าใจคุณลักษณะของข่าว การพิจารณาคุณค่าข่าว กระบวนการค้นหาและตรวจสอบข้อมูล รวมถึงข้อมูลที่สะสมได้จากข่าวปลอมทั้งหลายในโลกออนไลน์ เทคนิควิธีการทำข่าวให้เท่าทันสถานการณ์ การเขียนข่าวและการนำเสนอข่าวในหลากหลายรูปแบบในยุคที่มีแพลตฟอร์มมัลติมีเดียอันหลากหลายในสื่อดิจิทัล และการทำข่าวสืบสวนสอบสวนที่ต้องใช้ทักษะองค์ประกอบและเทคโนโลยีเครื่องมือใหม่อย่างมีประสิทธิภาพ

สำหรับแนวคิดที่ว่าด้วย “ข่าวดิจิทัล” (Digital Journalism) โดยทั่วไปมักถูกใช้ในความหมายเดียวกับคำว่า ข่าวออนไลน์ (Online Journalism) หมายถึงรูปแบบของข่าวที่ซึ่งเนื้อหาของข่าวหรือสารคดีเชิงข่าวนั้น เมื่อผ่านกระบวนการทำงานของกองบรรณาธิการว่าด้วยการคัดสรรข่าวและดำเนินการทางการบรรณาธิการแล้วจึงนำเสนอผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ซึ่งแตกต่างไปจากในอดีตที่เคยจัดพิมพ์ผ่านการตีพิมพ์ (Print) หรือการออกอากาศกระจายเสียงและภาพ (Broadcast) เพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่ง

ส่วนรูปแบบการนำเสนอเมื่อกระจายผ่านเทคโนโลยีสื่อดิจิทัลนั้น ผู้ผลิตข่าวสามารถเลือกนำเสนอผลผลิตงานข่าวโดยส่วนใหญ่ในหลากหลายรูปแบบไม่ว่า ในรูปข่าวตามกระแส ข่าวเจาะ สารคดีเชิงข่าว สกู๊ปพิเศษ บทบรรณาธิการ ในเนื้อหาสาระปัจจุบันทันเหตุการณ์ในรูปแบบของเนื้อหาผสมผสานกับเสียง ภาพเคลื่อนไหว หรือแบบเปิดให้มีปฏิสัมพันธ์กับผู้อ่าน (Interactive) มากขึ้น (Kamamoto, 2003)

การเปลี่ยนแปลงลักษณะแพลตฟอร์มไปพร้อมกับ “มิติของความเร็ว” จากอินเทอร์เน็ตและเครือข่ายออนไลน์ที่มีฐานข้อมูลขนาดใหญ่หรือมีเทคโนโลยีประกอบให้เป็นทางเลือกมากมายส่งผลให้การทำข่าวแบบเดิมจำต้องปรับตัวและเกิดการปรับกระบวนการคิด บทบาทของนักข่าวในปฏิสัมพันธ์กับผู้รับสารและองค์กรสถาบันข่าวด้วยเช่นกัน (Bradshaw, 2017) ยกตัวอย่างการปรับกระบวนการคิดได้แก่ การตอบสนองต่อไลฟ์สไตล์ปัจจุบันที่วิถีชีวิตเร่งรีบและยุ่งเหยิง มีเวลาในการอ่านหรือเสพข่าวน้อยจึงทำให้นักข่าวส่วนใหญ่มักต้องค้นหาเทคนิคที่ตอบสนองต่อวิถีชีวิตใหม่ของผู้รับสาร เกิดการเปลี่ยนแปลงเทคนิคการนำเสนอและการเขียนข่าว เช่น การเขียนข่าวให้มีเนื้อหาสั้นมากกว่าที่เคยเป็น และใส่ภาพเคลื่อนไหวที่ดึงดูดใจตั้งแต่ต้น หรือตัดบทสัมภาษณ์ขนาดสั้น 15 วินาทีไฮไลต์เพื่อให้ตามต่อบทสัมภาษณ์ขนาดยาว เป็นต้น

เงื่อนไขการเสพข่าวแบบใหม่นี้ทำให้ Paul Bradshaw (Bradshaw, 2017) ตั้งคำถามกับการเขียนข่าวแบบเดิม โดยเฉพาะแบบพีระมิดหัวกลับ (Inverted pyramid) ที่เขียนในลักษณะลำดับความสำคัญจากมากที่สุดไปหาน้อยที่สุดและใช้กันมาตั้งแต่ยุคศตวรรษที่ 19 จะยังใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพอยู่หรือไม่ในยุคสื่อดิจิทัล เขาเชื่อว่า การเขียนข่าวแบบเดิมใช้ไม่ได้อีกแล้ว โดยได้เสนอวิธีการเขียนข่าวแบบใหม่เพื่อตอบสนองไลฟ์สไตล์ผู้เสพข่าวในปัจจุบัน เรียกว่า การเขียนข่าว “รูปเพชร” (News Diamond) ที่สามารถนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับยุคสื่อใหม่ศตวรรษที่ 21 ที่ข่าวเริ่มมีคุณลักษณะพิเศษตรงที่ข่าวไม่ใช่เป็นผลิตภัณฑ์ (Products) ขององค์กรสื่อที่ผลิตเองฝ่ายเดียว แต่ข่าวเกิดขึ้นจาก “กระบวนการณ์ที่ไม่รู้จบ” (the spirit of the unfinished) ตามคุณลักษณะใหม่ของสื่อออนไลน์ที่มีข้อมูลมากขึ้นจนล้นเกิน หรือเป็นโลกของข้อมูลข่าวสารที่หน่วยงานองค์กรต่าง ๆ นอกสื่อมวลชนสามารถให้ข้อมูลข่าวสารได้ด้วยตัวเอง หรือคุณลักษณะของสื่อที่เปิดให้ผู้รับสารกลายเป็นผู้ใช้สาร ทำให้สาธารณชนสามารถเข้าถึงข้อมูลและสามารถสร้างเนื้อหาได้เองโดยไม่ต้องพึ่งพาข้อมูลจากสื่อหลักอย่างเดียวอีกต่อไป

นอกจากนี้ ลักษณะของการเปลี่ยนแพลตฟอร์มที่มีความหลากหลายขึ้นและมีลักษณะแบบสร้างปฏิสัมพันธ์ (Interactive) กับผู้อ่านได้ยังส่งผลให้บทความสื่อบุคคลสามารถได้รับความเห็นโดยตรงจากผู้อ่าน/ผู้ใช้ (Users) ที่ไม่สามารถพบได้จากข่าวแบบดั้งเดิม แต่ขณะเดียวกันก็หมายความว่าความยุ่งยากในการดูแลผลที่ตามมาด้วยเช่นกัน เมื่อเนื้อหาออกไปจากผู้เขียนแล้ว กลายเป็นการตีความของผู้อ่านที่อาจสร้างความหมายใหม่และส่งผ่านข้อมูลออกไปอีกต่อหนึ่ง (Anderson, 2016)

หนังสือเล่มนี้ เป็นการทำงานวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary research) รวบรวมข้อมูลจากหนังสือ เอกสาร งานวิจัย รายงานและสื่อออนไลน์ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ต้องการหาคำตอบ จำแนกกลุ่มเอกสารออกเป็น 1) กลุ่มหนังสือจากนักวิชาการด้านสื่อที่ให้ความสนใจต่อประเด็นการทำข่าวดิจิทัล การเปลี่ยนแปลงของสื่อดิจิทัลในช่วงตั้งแต่ปี 2000 จนถึงปัจจุบัน นำข้อมูลจากเอกสารที่ได้มา

ประมวลเชิงวิเคราะห์และสังเคราะห์ 2) กลุ่มเอกสารข้อมูลสะท้อนประสบการณ์ตรงของผู้สื่อข่าวในและต่างประเทศที่ตีพิมพ์ในสื่อออนไลน์หรือแหล่งข้อมูลสื่ออื่นในช่วงตั้งแต่ปี 2000 จนถึงปัจจุบัน รวมทั้งได้ใช้เนื้อหาสาระจากสื่อออนไลน์ของกลุ่มสำนักข่าวต่าง ๆ เช่น กลุ่มสำนักข่าวรายเดิมที่ปรับเปลี่ยนรูปแบบ สำนักข่าวเชิงทางเลือกที่เกิดขึ้นใหม่ สำนักข่าวออนไลน์แนวสืบสวนสอบสวน เน้นทำประเด็นข่าวเจาะ และ blogger ที่ให้ตัวอย่างประกอบคำอธิบาย ซึ่งเชื่อว่าจะทำให้เกิดความเข้าใจประเด็นบริบทใหม่ของวารสารศาสตร์ในยุคดิจิทัล และให้แนวทางการกระบวนกรผลิตข่าว และรายงานนำเสนอข่าวในยุคดิจิทัลใหม่ได้

เนื้อหาบทโดยย่อ

หนังสือเล่มนี้นำเสนอ 3 ประเด็นหลัก คือ *ประเด็นแรก* เทคโนโลยีการสื่อสารสารสนเทศและสื่อสังคมออนไลน์ในยุคดิจิทัลที่เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็วส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์สื่อใหม่ ซึ่งเห็นได้ชัดใน 3 คุณลักษณะสำคัญ คือ 1) จากโลกที่เคยขาดแคลนข้อมูลไปสู่โลกที่ข้อมูลท่วมท้น 2) จากโลกที่อุตสาหกรรมข่าวทำหน้าที่กระจายข้อมูลข่าวสารสู่สาธารณะไปสู่โลกที่ทุกคนสามารถกระจายข่าวสารได้ และ 3) จากโลกที่สาธารณชนเคยต้องพึ่งอุตสาหกรรมข่าวเพื่อแสวงหาข้อมูลข้อเท็จจริงไปสู่โลกที่สาธารณชนสามารถเข้าถึงข้อมูลที่ต้องการและสามารถผลิตข่าวสารเผยแพร่ได้เอง ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์สื่อนี้ กลุ่มองค์กรสื่อและนักข่าวเริ่มตระหนักใหม่ในวิถีคิดและรูปแบบการทำงานว่าอาจไม่สอดคล้องเท่าทันสถานการณ์ จึงเกิดการปรับตัวอย่างมากนับตั้งแต่ทศวรรษ 2000 ในบริษัทองค์กรสื่อประเทศตะวันตก และในประเทศไทยนับตั้งแต่ทศวรรษ 2010 มองหาวิธีการหลอมรวมสื่อและธุรกิจการทำข่าวเพื่อให้สามารถอยู่รอดได้ในวงการอุตสาหกรรมไปพร้อมกับการรักษาจุดยืนและเป้าหมายสาธารณะที่มีต่อสังคม

ประเด็นที่สอง ภายใต้การเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์สื่อดังกล่าว แม้วารสารศาสตร์ยุคดิจิทัลจะได้รับความท้าทายอย่างมาก แต่ในกระบวนการทำงาน นับตั้งแต่กระบวนการผลิตจนถึงการนำเสนอข่าวก็มีทั้งจุดต่างและจุดร่วมกับการทำงานแบบเดิมที่ควรพิจารณา ได้แก่ การพิจารณาคุณค่าข่าว ยังพบความเหลื่อมซ้อนกันขององค์ประกอบข่าว แต่ก็มีข้อนำสังเกตที่ต้องปรับเปลี่ยน ขณะที่วิธีการทำข่าวสืบสวนสอบสวนอาจไม่แตกต่างไปจากยุคสื่อแอนะล็อกมากนัก แต่นักข่าวและองค์กรข่าวสามารถปรับใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ ใช้ความก้าวหน้าแหล่งข้อมูลสารสนเทศดิจิทัลมาช่วยสนับสนุนการรวบรวมข้อมูล รายงานข่าวและใช้สร้างการปฏิสัมพันธ์กับผู้รับสารได้ ส่วนการค้นหาและรวบรวมข้อมูลเพื่อทำข่าวในยุคใหม่จำเป็นต้องปรับให้สอดคล้องกับบริบทสถานการณ์ใหม่ แนวคิด “วารสารศาสตร์เชิงกระจาย” (Distributed Journalism) เป็นเครื่องมือที่ช่วยเพิ่มโอกาสในการทำงานเพื่อรวบรวม ค้นหาข้อมูล และต่อยอดประเด็น ขณะเดียวกันก็ต้องระมัดระวังการใช้และตรวจสอบข้อมูลอย่างเข้มงวด สำหรับการเขียนและนำเสนอข่าวในยุคดิจิทัลอาจต้องเริ่มพิจารณาการเขียนข่าวใหม่ที่สอดคล้องกับเครื่องมือเทคโนโลยีและกระบวนการผลิตข่าวของสื่อใหม่ที่มีคุณลักษณะที่เรียกว่า “กระบวนการที่ไม่รู้จบ” ด้วย

ประเด็นที่สาม คุณค่าหลักของงานวารสารศาสตร์ คือการทำหน้าที่เป็นผู้คัดกรองสารและเป็นสุนัขเฝ้าบ้านที่ทำงานตามหลักจริยธรรม บนหลักการการตรวจสอบสารและส่งผ่านข้อมูลเพื่อประโยชน์ต่อสังคม ซึ่งยังคงเป็นหัวใจสำคัญของงานวารสารศาสตร์เหมือนที่เป็นมาหลายทศวรรษ ท่ามกลางภูมิทัศน์สื่อใหม่ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วนี้

ผู้เขียนแบ่งเนื้อหาแนะนำรายบทเป็น 7 บท **บทแรก** ทำความเข้าใจบริบทใหม่จากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสื่อสาร การเกิดขึ้นของเทคโนโลยีดิจิทัล การขยายตัวของโครงข่ายอินเทอร์เน็ตทำให้เกิดสื่อใหม่ (New media) ที่แตกต่างไปจากยุคก่อนหน้าทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์สื่อ (Media Landscape) อย่างมหัศจรรย์ ส่งผลอย่างสำคัญต่อวงการนักข่าว อุตสาหกรรมสื่อสารมวลชน

บทที่สอง นำเสนอนิยามความหมายข่าวและการพิจารณาคุณค่าข่าวในยุคดิจิทัล เพื่อให้ผู้ฝึกฝนด้านวารสารศาสตร์เรียนรู้กระบวนการพิจารณาคุณค่าข่าว การประเมินวินิจฉัยคุณค่าข่าว **บทที่สาม** นำเสนอกระบวนการค้นหารวบรวมและตรวจสอบข้อมูล การตรวจสอบข่าวปลอมเพื่อทำให้งานข่าวมีความเป็นมืออาชีพพร้อมกับชี้ให้เห็นข้อถกเถียงประเด็นข่าวปลอมที่เกิดขึ้นในวงวิชาการและโลกปัจจุบันท่ามกลางความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสื่อสารในโลกศตวรรษที่ 21 เพื่อให้ นักข่าว ผู้รับสารและผู้ใช้สารในโลกออนไลน์สามารถเท่าทันต่อการสร้าง/สื่อข่าวปลอม **บทที่สี่** การเขียนข่าวในยุคดิจิทัลควรเป็นอย่างไร เมื่อรูปแบบการเขียนข่าวในอดีตอย่างเช่น การเขียนข่าวแบบพีระมิดหัวกลับอาจไม่สอดคล้องกับเครื่องมือเทคโนโลยีและกระบวนการผลิตข่าวใหม่มากนักในปัจจุบัน ภายใต้สภาวะ “ความไม่รู้จักจบ” ของการทำข่าว รูปแบบการเขียนข่าวแบบใหม่นี้ควรมีขั้นตอนกระบวนการอย่างไร

บทที่ห้า รูปแบบการนำเสนอข่าวและเนื้อหาในสื่อดิจิทัลเริ่มเปลี่ยนไปมากขึ้นเมื่อแพลตฟอร์มสื่อออนไลน์เปิดกว้างทางเทคโนโลยี โดยเฉพาะการนำเสนอข่าวด้วยภาพเคลื่อนไหว การทำวิดีโอสารคดีเชิงข่าวอาจเป็นตัวอย่างสำคัญในการใช้สื่อภาพเคลื่อนไหวเล่าเรื่องข้อเท็จจริงอย่างมีสีสัน อารมณ์และความรู้สึก บทนี้เสนอว่า แม่นักข่าวจะช้าของทักษะงานเขียน แต่หากเพิ่มทักษะการสื่อเรื่องราวข้อเท็จจริงด้วยภาพเคลื่อนไหวเล่าเรื่อง เข้าใจองค์ประกอบภาพเคลื่อนไหววิดีโอ ก็จะทำให้ผู้ฝึกหัดงานวารสารศาสตร์ดิจิทัลสามารถเป็นนักข่าวที่มีทักษะการทำงานหลายอย่าง (Multitasking skills) เพิ่มศักยภาพการทำงานสื่อหลากหลายรูปแบบมากขึ้น ตอบสนองความสัมฤทธิ์ผลนำข้อเท็จจริงสื่อสารผ่านหลากหลายแพลตฟอร์มของยุคดิจิทัล

บทที่หก นักข่าวไม่เพียงทำงานตามกระแสเท่านั้น แต่ควรให้ความสำคัญกับการทำข่าวสืบสวนสอบสวนหรือ “ข่าวเจาะ” ในยุคใหม่ด้วยเช่นกัน บทนี้จำแนกความแตกต่างระหว่างการทำข่าวทั่วไปกับการทำข่าวสืบสวนสอบสวน กระบวนการทำข่าวสืบสวนสอบสวนปัจจุบันอาจไม่แตกต่างจากอดีตมากนัก แต่มีข้อพึงรู้ในการ

ทำงานที่นักข่าวสามารถใช้ประโยชน์ได้จากความก้าวหน้าของเทคโนโลยี บทที่เจ็ดชี้ให้เห็นว่า นักข่าว กับงานวารสารศาสตร์ควรเกิดขึ้นบนความเข้าใจโลกใบใหม่ ที่นักข่าวจำเป็นต้องตระหนักถึงจุดยืนเป้าหมาย มาตรฐานวิชาชีพและจริยธรรมในการทำงาน สามารถประสานการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยไปพร้อมกับดำรงจุดยืนเป้าหมายเชิงวิชาชีพ ให้มีความเป็นตัวของตัวเอง มีอิสระและเสรีภาพตามเจตจำนงแห่งเสรีของวิชาชีพสื่อ

ตัวอย่าง

ไฮไลต์ บทที่ 1

- เทคโนโลยีการสื่อสารและสื่อสังคมออนไลน์ในยุคดิจิทัลที่เปลี่ยนอย่างรวดเร็วหลายด้าน ไม่ว่า เทคโนโลยีดิจิทัล พลังผู้ใช้อินเทอร์เน็ตที่สร้างเนื้อหาได้เอง (User Generated Content-UGC) นำเสนอบนแพลตฟอร์มสื่อหลากหลายประเภท สามารถ “สื่อสารสองทาง” ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยน “ภูมิทัศน์สื่อใหม่” หมายถึง บริบทความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสารได้ทำให้โลกติดต่อสัมพันธ์กัน เข้มข้นมากขึ้น เปิดโลกให้กว้างกว่าเดิม
- การเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์สื่อนี้เห็นได้ชัดใน 3 คุณลักษณะในโลกแห่งข้อมูลข่าวสารและชุดความสัมพันธ์ทางสังคม *ลักษณะแรก* จากโลกที่เคยขาดแคลนข้อมูลไปสู่โลกที่ท่วมท้นข้อมูล *ลักษณะที่สอง* จากโลกที่องค์กรรัฐและการค้าต้องการอุตสาหกรรมข่าวเพื่อกระจายข้อมูลข่าวสารไปสู่โลกที่ใครก็ได้สามารถกระจายข่าวสารได้ด้วยตัวเอง และ *คุณลักษณะที่สาม* จากโลกที่สาธารณชนเคยต้องการอุตสาหกรรมข่าวเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อเท็จจริงไปสู่โลกที่สาธารณชนสามารถเข้าถึงประเด็นที่ต้องการเองได้ และที่สำคัญสามารถผลิตและเผยแพร่ข่าวสารได้ด้วยตัวเอง
- การเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์สื่อนี้ยังส่งผลให้เกิดชุดความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมในบริบทใหม่เรียกว่า “เศรษฐศาสตร์ในวารสารศาสตร์ดิจิทัล” ที่ซึ่งแบบแผนการผลิตและการเปลี่ยนรูปแบบเศรษฐกิจสื่อ ตลอดจนวิถีวัฒนธรรมการบริโภคผ่านสื่อต่างเชื่อมโยงกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจแบบใหม่ที่ซับซ้อนขึ้น

- ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์สื่อนี้ กลุ่มองค์กรสื่อและนักข่าวทั้งในและต่างประเทศเริ่มทบทวนบทบาทและการทำงานว่ายังเหมาะสมเท่าทันสถานการณ์หรือไม่ เพื่อให้สามารถรักษาจุดยืนและเป้าหมายในฐานะองค์กรที่มีความรับผิดชอบต่องสังคมไปพร้อมกับความอยู่รอดทางธุรกิจ
- ประเทศไทย องค์กรสื่อและนักข่าวปรับตัวมากขึ้นหลังทศวรรษ 2010 เริ่มใช้วิธีหลอมรวมสื่อและธุรกิจข่าวเพื่อให้สามารถอยู่รอดได้ในวงการ และยังพบการเกิดขึ้นใหม่ของสำนักข่าวออนไลน์ที่กลายเป็น “ทางเลือกใหม่” ของผู้เสพข่าว
- บริบทใหม่ว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์สื่อนี้ องค์กรสื่อที่ทำหน้าที่สำคัญรับผิดชอบต่องสังคมในยุคใหม่ควรพิจารณาด้วยความเข้าใจรอบด้านหลากหลายมิติว่า จะเป็นทั้ง “โอกาส” และ “ความท้าทาย” ใหม่ไปพร้อมกัน

บทที่ 1

สื่อดิจิทัลกับการเปลี่ยนแปลง “ภูมิทัศน์สื่อ” ศตวรรษที่ 21

ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสื่อสารสารสนเทศ เช่น การเกิดขึ้นของเทคโนโลยีดิจิทัล การขยายตัวของโครงข่ายอินเทอร์เน็ตทำให้เกิดสื่อใหม่ (New media) ที่แตกต่างไปจากยุคก่อนหน้านี้ การเติบโตของสื่อสังคมออนไลน์ (Social media) และความก้าวหน้าของเครื่องมือสื่อสารอย่างสมาร์ทโฟน คอมพิวเตอร์ แท็บเล็ต ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง “ภูมิทัศน์สื่อ” (Media Landscape) อย่างมหาศาล ทั้งลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ เส้นเวลา ผู้ส่งสาร และผู้รับสารผ่านช่องทางสื่อสารที่รวดเร็วขึ้น ลักษณะเนื้อหาที่จำต้องนำเสนอในรูปแบบใหม่ให้สอดคล้องกับเครื่องมือใหม่ และพฤติกรรมการใช้บริโภคข่าวสารแบบใหม่มากขึ้น รวมทั้งประเด็นผู้มีอำนาจหลักในสนามการสื่อสาร ทั้งตลาดสื่อโฆษณาที่เคยถูกขับเคลื่อนด้วยสื่อโทรทัศน์และหนังสือพิมพ์กลับกลายเป็นอำนาจของสื่อดิจิทัล

สิ่งที่กล่าวถึงข้างต้นนี้ คือ ส่วนหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัล (Digital Age) ปัจจุบันมีอีกหลายคำที่เรียกขานคล้ายกัน อาทิ ยุคข้อมูลข่าวสาร (Information Age) ยุคคอมพิวเตอร์ (Computer Age) หรือยุคสื่อใหม่ (New Media Age) ที่จัดยุคจากการปฏิวัติทางเทคโนโลยีส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบใหม่ จากเดิมเคยมีเพียง “อุตสาหกรรมดั้งเดิม” มรดกตกทอดจากการปฏิวัติอุตสาหกรรม (Industrial Revolution) ผ่านการทำให้เป็นอุตสาหกรรม (Industrialization) ไปสู่การปฏิวัติดิจิทัล (Digital Revolution) เปลี่ยนไปสู่ระบบอุตสาหกรรมและเศรษฐกิจบนพื้นฐานเทคโนโลยีข่าวสารเป็นหลัก

ยุคดิจิทัลนี้เบื้องต้นสามารถแบ่งได้ตั้งแต่หลังคริสต์ทศวรรษ 1990 จนถึงปัจจุบัน (2021) พบว่ามีอย่างน้อย 4 ยุค (โปรดดูภาพที่ 1.1) คือ

ยุคแรก ดิจิทัล 1.0 เปิดโลกอินเทอร์เน็ต (Internet era) ที่ใช้เครื่องคอมพิวเตอร์อย่างเข้มข้นไปพร้อมกับการแพร่หลายของระบบอินเทอร์เน็ตและการคิดค้นเว็บไซต์เวิร์ดเว็บ (World Wide Web-WWW) รวมทั้งเทคโนโลยีการสื่อสาร สิ่งเหล่านี้เปิดให้ “ผู้ใช้” (User) มีศักยภาพในการส่งผ่านข้อมูลได้ง่ายและรวดเร็วขึ้น ส่งผลต่อกิจกรรมทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ผู้คนเริ่มพึ่งพาเทคโนโลยีการสื่อสารและข้อมูล

การเริ่มต้นของอินเทอร์เน็ตยุคแรกนี้ได้เปลี่ยนกิจกรรมและการดำเนินชีวิตของผู้คนจากออฟไลน์ (Offline) สู่ออนไลน์ (Online) มากขึ้น เช่น จากการส่งจดหมายทางไปรษณีย์ไปเป็นการส่งอีเมล ขณะที่การเกิดขึ้นของเว็บไซต์ก็ทำให้เราเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้ง่ายรวดเร็วและทั่วถึงมากขึ้น (Manuel, 1996)

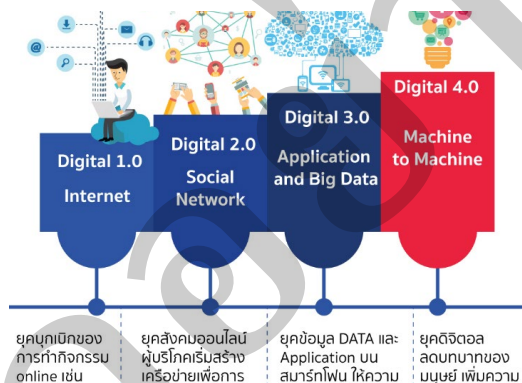
ยุคสอง เรียกว่า Digital 2.0 ยุคโซเชียลเน็ตเวิร์ก (Social network) ที่ผู้บริโภคเริ่มสร้างเครือข่ายติดต่อสื่อสารกันในโลกออนไลน์ผ่านโซเชียลมีเดีย (Social media) ในฐานะเครือข่ายสังคมแบบใหม่ จากการคุยแชทกับเพื่อน เกิดสมาคมและกลุ่มเล็กกลุ่มย่อยของผู้คนในการติดต่อสื่อสาร จากนั้นเริ่มขยายวงกว้างสู่กิจกรรมเชิงธุรกิจ จนกลายเป็นเครื่องมือเชื่อมต่อเครือข่ายทางธุรกิจ พัฒนา

ตราสินค้า (Brand) ประเมินวัดผลการทำงาน ส่งเสริมภาพลักษณ์สู่สายตาชาวโลก ไปพร้อมกับการเพิ่มอำนาจให้แก่ผู้บริโภคในการต่อรองตัดสินใจเลือกซื้อสินค้าและบริการท่ามกลางตัวเลือกและร้านค้าที่มีเพิ่มมากขึ้นบนพื้นที่ออนไลน์

ยุคที่สาม Digital 3.0 ยุคแอปพลิเคชันและข้อมูลขนาดใหญ่ (Application and Big data) ที่มีข้อมูลเชิงสถิติจำนวนมากศาสตร์ให้ใช้เป็นประโยชน์ จากการเติบโตของโซเชียลมีเดียและการค้าออนไลน์ทำให้เกิดการขยายตัวของข้อมูลมหาศาลบนแพลตฟอร์มออนไลน์ เช่น สื่อโซเชียลมีเดีย เว็บไซต์เซอร์วิสที่ในแต่ละวันแทบทุกองค์กร ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม รวมถึงประชาชนต่างเปิดพื้นที่ส่งผ่าน-รับ-สะสมข้อมูลข่าวสารปริมาณมากบนแพลตฟอร์มใหม่เหล่านี้ และบริษัทเจ้าของแพลตฟอร์มเริ่มนำข้อมูลมหาศาลมาประมวลใช้ให้เกิดประโยชน์ ในเชิงวิเคราะห์ผล เช่น วิเคราะห์พฤติกรรมผู้ใช้ ความต้องการของผู้บริโภค เพื่อสร้างสินค้าบริการตอบสนองผู้ใช้/ลูกค้า ในยุคนี้มีการพัฒนาระบบคลาวด์ (Cloud Computing) ช่วยจัดเก็บข้อมูล เปิดให้ผู้ใช้สามารถเข้าถึงข้อมูลบนคลาวด์จากที่ใดก็ได้ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ทำให้สามารถบริหารจัดการข้อมูลและแบ่งปันข้อมูล (Shared Services) กับผู้อื่น รวมถึงการนำข้อมูลมาพัฒนาเป็นแอปพลิเคชัน (Application) ที่ให้ความสะดวกสบายแก่ผู้บริโภคผ่านทางสมาร์ทโฟนและแท็บเล็ตอย่างกว้างขวาง

ส่วนยุคที่สี่หรือ Digital 4.0 ยุคเทคโนโลยีชาญฉลาด (Machine-to-Machine-M2M) เกิดขึ้นหลังคริสต์ทศวรรษ 2010 เป็นต้นมา ที่มนุษย์สามารถทำให้อุปกรณ์เครื่องจักรสื่อสารและทำงานเองได้อัตโนมัติ หรือที่เรียกว่า Machine-to-Machine (M2M) เช่น สามารถเปิด-ปิดหรือสั่งงานเครื่องใช้ไฟฟ้าในบ้านผ่านแอปพลิเคชัน โดยไม่ต้องเดินไปกดสวิตช์ หรือเทคโนโลยีการจำลอง (Simulation) สร้างสถานการณ์เลียนแบบขึ้นมาเพื่อฝึกอบรมพนักงาน วางแผนสถานการณ์โดยไม่ต้องเดินทางไปสถานที่จริง หรือสร้างสื่อการเรียนรู้แบบเชิงปฏิสัมพันธ์ (Interactive) สิ่งเหล่านี้ยังรวมไปถึงอินเทอร์เน็ตของสรรพสิ่ง (Internet of Things - IoT) เครือข่ายของสิ่งของวัตถุ อุปกรณ์ พาหนะ สิ่งปลูกสร้างที่มีวงจร

อิเล็กทรอนิกส์ ซอฟต์แวร์ เซ็นเซอร์และการเชื่อมต่อกับเครือข่ายฝังไว้เพื่อเก็บ บันทึกและแลกเปลี่ยนข้อมูล ไปจนกระทั่งทำให้วัตถุสามารถรับรู้สภาพแวดล้อม และถูกควบคุมได้จากระยะไกลผ่านโครงสร้างพื้นฐานเครือข่ายที่มีอยู่เดิม เปิดโอกาสให้มนุษย์สามารถผสานโลกกายภาพกับระบบคอมพิวเตอร์ได้แนบแน่นขึ้น เกิดผลประสิทธิภาพความแม่นยำและประโยชน์ทางเศรษฐกิจสังคมมากขึ้น (Guinard, 2015)

ภาพที่ 1.1 แสดง 4 ยุคพัฒนาการเทคโนโลยีดิจิทัล หลังคริสต์ทศวรรษ 1990 จนถึงปัจจุบัน (2021)
แหล่งภาพ <http://www.wice.co.th/2018/01/11/digital-4-0-technology/>
(สืบค้นเมื่อ 20 สิงหาคม 2562)

หากมองในแง่พัฒนาการเทคโนโลยีดิจิทัลดั้งข้างต้น จะพบว่า ภูมิทัศน์สื่อที่กำลังเปลี่ยนไปในปัจจุบันเกิดจากคุณลักษณะสำคัญของเทคโนโลยีการสื่อสารและสื่อสังคมออนไลน์ที่เปลี่ยนไปในหลากหลายด้าน ดังนี้